

« zurück blättern vor »

LISTWA subst. f., ab 1419; auch *lisztwa*. 1) ‘längstes Stück Holz; langes, dünnes Brett, Leiste; Wandbrett, Bücherregal’ – ‘wąski, podłużny kawałek drewna; długa, wąska deska; wąska półka ścienna, półka na książki’: 1419 MMAe XVI nr 150, STP *Tercium tectum debet facere super sala et asseribus levigatis interius et listwy et desuper simplicibus asseribus.* ◦ 1561 Leop Ex 25/24, SPXVI ◦ 1564 BielKron 77v, SPXVI *Zbudował trzy dwory / sobie ieden bárzo iaśny y spaniły / drugi dwor żenie krolowey Fáráonowey corze nie mnieyższym kosztem / ktore były listwámi Cedrowemi otaflowáne.* ◦ (1573) 1961 InwMieszcz nr 182, SPXVI *Na górze [...] 3 szafy, 3 łóza, 2 listwie nie przybite, 2 ławie.* ◦ (1582) 1961 InwMieszcz nr 236, SPXVI *dwójce książek na listwie, jedne in folio, a drugie in octavo, prawne, łacińskie.* ◦ 1595 Jurow.Pog. Ab, L *Książ miał nie mało. Tak że dla nich w mieszkaniu ledwie listew stało.* ◦ 1632 Bibl.Gd.Exod. 25 25, L *Uczynisz koło stołu listwę wszecz na cztery palce, i koronę złotą w około listwy. Pod tą listwą będą kolca.* ◦ 1646 Star.Dw. 27, L *Kolumny tam są z kryształu rzezanego koralami oprawne; iako o lisztwy w samym pokoju, abo kamżans na wierzchu słupów.* ◦ 1781–1783 Jak.Art.3 299, L *Listewka, ozdobka architektoniczna używana po wierzchniéy poftaci działa; iest to pasek wązki, nad przyległą płaszczyną cokolwiek podniesiony.* ◦ (1891) o.J. Syg.Wysadz. 11, DOR *Na jednej ścianie wielki obraz, obramowany wąską listwą złoconą.* ◦ 1936 Unil.Żyto 11, DOR *Ławki zbite z listew drewnianych, pomieszczane są różnie.* ◦ 1952 Żukr.Dni 94, DOR *Na piętro prowadziły rusztowania z desek schlapanych wapnem, strome pomosty z poprzecznymi listwami.* ◦ [arch.] 1953 Radw.Świat 75, DOR *Górale używali niegdyś najchętniej drewna jaworowego na śliczne staroświeckie stoły, ławy, krzesła, koronkowo rzeźbione półki, łóżniki i listwy.* – (SŁA), STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. 2) ‘Stoffstreifen um Kleidung, Tischdecken usw. einzusäumen, Bordüre’ – ‘wąski pasek materiału do obszywania brzegów ubrania, serwet itp., tasiemka’: 1560 RejWiz 53v, SPXVI *Takież druga z brameczką pięknie wfrzcioną / A s koszulką listwámi nadobnie wfrzcioną.* ◦ 1609 Boter., L *Listwy abo pasy koło brzegów szerokie na trzy palce.* ◦ (vor 1792) 1951 Kit.Opis 165-166 *kórtzy nie mogli wystarczyć na całą suknią aksamitną, to pospolicie do sukiennej dawali mankiety u rękawów o kołnierz, a czasem i lisztwy do przodku aksamitne.* ◦ vor 1808 Mag.Mskr., L *Listwa u krawca daie się z płótna lub kitayki u dotu sukni, dla ochrony sukna lub materyi.* ◦ (1829) 1830 Lel.Dzieje 179, DOR *Stoły nakryte obrusami mającymi kosztowne listwy, zastawione srebrem lub szkłem malowanym, półmiskami i talerzami.* ◦ 1900 Tyg.Ilustr. 42, DOR *Co za przyszłość? Dwadzieścia kopiejek dziennie za przyszywanie listew, albo*

łatanie znoszonych sukien. o 1951 Kryń. J. Towarozn. II 148, DOR *Zaliczamy tu [do wyrobów pasmanteryjnych]: sznury, sznurki, frędzle, chwasty, pętle, taśmy, tasiemki, listwy itp.* – (SŁA), SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP (pd.), DOR. **3** ‘Mauer-, Felsvorsprung, Sims’ – ‘wąski, poziomy występ w murze lub na zboczu skały itp., gzyms’: 1951 Fud. Zwierz. 92, DOR *Kozica odznacza się niebывałą zręcznością w chodzeniu i wspinaniu się po najbardziej stromych urwiskach; każdą listwę skalną, każdą półeczkę, każdy trawniczek potrafi doskonale wyzyskać.* – LSP, DOR. **4** ‘längliche Verdickung am Baumstamm, wo er wegen starken Frosts oder nach einem Blitzschlag geplatzt ist’ – ‘podłużne zgrubienie na pniu drzewa powstałe w miejscu pęknięcia od mrozu lub uderzenia pioruna’: [hapax] 1955 Drzewozn. 707, DOR *Nieraz pod działaniem bardzo niskiej temperatury pękają pnie drzew, wskutek czego tworzą się później podczas gojenia rany, zwane listwami mrozowymi.* – nur DOR (ogr. leśn.). ◇ **Var:** *listwa* subst. f., 1419 MMAe XVI nr 150, STP – (SŁA), STP, SPXVI, MAČZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *lisztwa* subst. f., 1646 Star. Dw. 27, L o [LBel.] (vor 1792) 1951 Kit. Opis 165-166 – (SŁA), L (zan.), SWIL, SW (stp.), DOR (daw.). ◇ **Etym:** mhd. *liste* subst. f., ‘bandförmiger Streifen, Leiste, Saum, Borte’, LEX, nur für Inh. 1, 2. ◇ **Der:** *listwica* subst. f., 1427 StPPP II nr 2134, STP *Eidem Henrico fecit galerum al. clobug cum propriis perlis... et quatuor wlnis awri, et una wlna tafte, et pro quatuor wlnis, particularum aurearum al. listwice slote.* o [LBel.] †1870 Hel., Sw, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1; *listewka* subst. f., 1543 RejRozpr H3, SPXVI, zuerst geb. L, nur für Inh. 1, 2; *lisztewka* subst. f., [hapax] 1543 RejRozpr H3, SPXVI, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1, 2; *listewny* adj., [hapax] (1547) 1913 Wawel 379, SPXVI, nur für Inh. 1; *listwować* v. imp., ‘mit Leisten oder Bordüren einfassen’, 1563 BibRadz Soph 2/14, SPXVI o [LBel.] (1583) 1961 InwMieszcz nr 243, SPXVI, zuerst geb. L, nur für Inh. 1, 2; *lisztwować* v. pf., ‘mit Leisten oder Bordüren einfassen’, [arch.] vor 1902 T.K., Sw, zuerst geb. Sw, nur für Inh. 1, 2. ♣ Bereits 1561 und 1564 erscheint *listwa* in der Bibelübersetzung und bei Bielski, also in literarischen Texten, die Belege sind jedoch relativ selten (SPXVI: 15 für beide Bedeutungen) und meistens aus nichtliterarischen Texten. Zur *w*-Erweiterung vgl. SŁAWSKI SE 4, 288: “die frühe Chronologie der Entlehnung wird durch ihre Einordnung in das Modell der alten *u*-Deklination (mundartlich *listew* nom. sg. neben *listwa*, MAGP 2, II:13) bezeugt”.